

UYUŞTURUCU KULLANIMININ ÖNLENMESİNDE İMAM GAZALÎ TARAFINDAN İLERİ SÜRÜLEN DEĞİŞİME DOĞRU ALTI ADIM*

SAPORO SIPON - ROSLİZAWATY RAMLY MARİNA

- MUNİRE ABDUL MUTALİB

Çev. ALİ RIZA AYDIN*

Imam Ghazali's Six (6) Steps Toward Change in the Prevention of Drug Abuse

Abstract: The power of religion has played an important role in healing for many people as there is a growing recognition that religion is an aspect of recovery. Thus encouraging prevention in using religious aspect is much applauded. Imam Ghazali (450-505 AH, 1058-1111 CE) in his "Ihya Ulum ud Din" has identified the following 6 steps one can take in the process of cahange and growth. They are musharatah (contract), muraqabah (guard), muhasabah (evaluate), mu'aqabah (consequence), mujahadah (effort) and mu'atabah (return). This paper is the wireters attempt to look into how these six steps can help address one of the most critical problems facing our nation, the drug addiction by using them as part of prevention of drug abuse. In doing so, the paper will explore how these steps using the analogy of a business is done to make profit and to gain something from it can be used in the prevention of drug abuse.

* Bu çeviri, "Imam Ghazali's Six (6) Steps Toward Change (Musharatah, Muraqabah, Muhasabah, Mu'akabah, Mujahadah and Mu'atabah) in the Prevention of Drug Abuse" başlıklı makaleye dayalı olarak yapılmıştır. Bk. <http://www.scribd.com/doc/4613917/>.

* Doç. Dr., OMÜ İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı.

Key Words: Ghazali, religion, drug abuse, musharatah, muraqabah, muhasabah, mu'aqabah, mujahadah, mu'atabah.

Özet: Tedavide bir unsur olduğu yönünde gittikçe artan bir kabul sebebiyle din, birçok insanın şifa bulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, dini yönün, önleme tedavisinde kullanılmasının teşvik edilmesi kuvvetle desteklenmektedir. İhyau Ulumi'd-Din adlı eserinde İmam Gazali (1058-1111) kişisel değişim ve gelişim sürecinin aşağıda sayılan altı adımdan müteşekkil olduğunu ileri sürmüştür. Bunlar, muşarata (sözleşme), murakabe (gözetim), muhasebe (değerlendirme), muakabe (netice), mücahede (mücadele) ve muatebe (geri dönüş)'dir. Bu makale, söz konusu bu altı adımın, milletimizin karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlarından biri olan uyuşturucu kullanımının önlenmesinde nasıl kullanıldığını ortaya koymaya gayret edecektir. Makale, uyuşturucu kullanımının önlenmesinde sayılan altı adımın nasıl kullanılabileceğini, kâr ve kazanç elde etmek için tesis edilen ticarî bir iş ortaklığı ile kıyas etmek suretiyle ortaya koyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gazalî, din, uyuşturucu kullanımı, muşarata, murakabe, muhasebe, muakabe, mücahede, muatebe.

Giriş

Din, uyuşturucu kullanımının önlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, madde kullanımı ve diğer riskli davranışların önlenmesinde inancın kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Nitekim, *Alcoholics Anonymous* (Amerika'da alkoliklerin tedavi edildiği bir kurum) tarafından benimsenmiş olup yaygın olarak uygulanmakta olan ve özü itibariyle din üzerine tesis edilmiş bulunan 12-adım programı, bir çok insanın alkol ve diğer zararlı madde bağımlılığından kurtulmasında başarılı bir rol oynamıştır.

Amerika Psikoloji Derneği tarafından yayınlanmış diğer bir çalışma; dini, hayatlarının önemli bir parçası ve karşılaşılan problemlerin üstesinden gelmek için müracaat edilen önemli bir unsur olarak gören gençlerin, din olgusunu hayatlarının önemli bir parçası olarak görmeyen gençlere oranla ancak yarısı kadarının uyuşturucu kullanmakta olduğunu göstermektedir. Griffith, Heine & Sheeley (2001) tarafından yapılan bir çalışma, inançsızlara oranla dini ya da bireysel maneviyatı önemli olarak mütalaa

eden genç ve yetişkinlerin daha az alkol ve uyuşturucu kullandığını ifade ederek, uyuşturucu kullanımında dinin rolünü desteklemektedir. Dinsel inançları önemli olarak mütalaa etmeyen yetişkinler dört kat daha fazla esrar ve diğer uyuşturucuları kullanmakta; 1,5 kat daha fazla da alkol ve sigara tüketmektedir. Literatürde önemli miktarda çalışma, kişisel dindarlık ve maneviyat ile madde kullanımı arasında bir ilişkinin mevcudiyetine ilişkindir.

İnancın, gençlerin uyuşturucu kullanmasının engellenmesinde önemli bir rol oynamasına rağmen çok az sayıda inanç topluluğu aktif olarak gençlerin uyuşturucu kullanmasını engellemeye yönelik programlara sahiptir. Kolombiya (ABD) din adamları üzerinde yapılan bir araştırma, bu tür meselelerde cemaat üyelerine nasıl davranacağı konusunda Yahudi ve Katolik din adamlarının sadece % 12,5'nin eğitim aldığını göstermektedir. Ayrıca, sağlık personelinin yarısından daha azı, hastalarına bu konuda dinî liderlerinden yardım talebinde bulunmayı salık vermiştir (Minnesota Kamu Sağlığı Enstitüsü, 2004).

Uyuşturucu kullanımının önlenmesinde dinin gücü ile ilgili olmak üzere bu çalışma, İmam Gazalî'nin (1058-1111) değişime doğru altı adımını kullanacaktır. Bunlar, muşarata (akit), murakabe (gözetim), muhasebe (değerlendirme), muakabe (netice), mücahede (çaba) ve muatebe (geri dönüş)'dir. Makale, uyuşturucu kullanımının önlenmesinde sayılan altı adımın nasıl kullanılabileceğini, kâr ve kazanç elde etmek amacıyla tesis edilen iş ortaklığı ile kıyas etmek suretiyle ortaya koyacaktır.

Uyuşturucu Kullanıcıları ve Enjeksiyon Yolu ile Uyuşturucu Kullanıcılarının Durumu

Başka birçok ülkede olduğu gibi, uzun süredir Malezya da uyuşturucu problemi ile boğuşmaktadır (Vong Poh Fah, 2004). Malezya Hükümeti olabilecek en etkili yolla uyuşturucu probleminin üstesinden gelmenin aciliyeti ve önemini farkındadır. 1996 yılında, İçişleri Bakanlığı bünyesinde, uyuşturucu kullanıcılarının tedavisi ve rehabilitasyonu ile görevli

Narkotik Güç ve bir Departman adı altında Ulusal Uyuşturucu Ajansı (NDA) kurulmuştur.

Tablo 1: 2002 yılında Malezya'da uyuşturucu kullanıcılarının tahmini toplam sayısı 897,624, enjeksiyon yolu ile uyuşturucu kullanıcılarının tahmini toplam sayısı 117,955

Eyalet	Toplam Bağımlı	Toplam Nüfus	Bağımlıların Nüfusa Oranı (1/1000)
Johor	24,965	2,783.8	9
Kedah	12,605	1,689.6	9
Kelantan	15,297	1,344.9	11
Melaka	7,304	648.5	11
Negeri Sembilan	11,348	878.5	11
Pahang	13,537	1,319.3	10
Perak	26,941	2,157.7	12
Perlis	2,256	209.1	11
Pulau Pinang	26,941	1,337.4	20
Sabah	8,422	2,716.8	3
Sarawak	2,144	2,119.0	1
Selangor	27,488	4,270.0	6
Terengganu	10,092	919.3	11
WPKL	30,783	1,401.4	22

Kaynak: NADI, NDA, 2002

El-Gazalî, Ebu Hamid (1058-1111)

Gazali Man (1978), El-Gazalî'nin büyük bir İslâm bilgini, kelimacı ve mistik düşünür olduğunu ifade etmektedir. Gazalî, İran'ın Kuzey kısmında Nişabur, Gurgan ve kendi memleketi olan Tus şehrinde çeşitli klasik İslâmî bilimleri öğrendi. Erken yaşlarında tasavvufî bir hayat sürmeye başladı. Selçuklu sultanlarının veziri olan Nizamü'l-Mülk tarafından tanınarak 484/1091 yılında Bağdat'ta Nizamiye Medresesine baş müderris olarak atandı. İslâm toplumunun önde gelen entelektüeli olarak, Medrese'de İslâm metodolojisi üzerine dersler verdi. Ayrıca toplumun her kesiminden gelen sorulara cevap veriyor ve sapkınlıkları çürütmeye çalışıyordu. Ancak, dört yıl sonra Gazalî ciddî bir ruhî bunalıma girdi ve en nihayet Bağdat'ı terk etti. Kariyerini ve dünyayı bir tarafa atıp iki yıl kadar Suriye ve Filistin'de dolaştı. Mekke'de hac vazifesini ifa ettikten sonra Tus'a döndü. Burada ölümüne kadar, kitap yazma, tasavvufî yaşam ve öğrenci

yetiştirme ile meşgul oldu. Bu arada, Nişabur'daki Nizamiye Medresesinde birkaç yıl tekrar öğretmenlik yaptı.

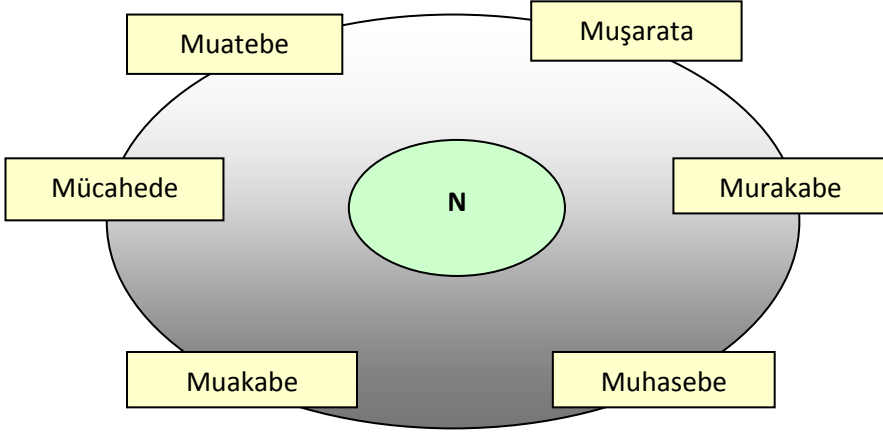
Dinî İlimlerin Yeniden Dirilişi (İhyau Ulumi'd-Din)

İhyau Ulumi'd-Din, yaygın olarak İslâm dünyasının maneviyat alanında yazılmış en büyük eseri olarak kabul edilir. Yüzyıllardır İslâm dünyasında Kuran'dan sonra en fazla okunan eser olmuştur. Her birisi on bölüm olmak üzere dört kısma ayrılır. İlk bölüm ilim ile abdest, namaz, zekat, oruç, hac ve Kuran'ın okunması gibi inancın gerekleriyle ilgilidir.

İkinci bölüm, yeme-içme, evlilik, kazanç ve arkadaşlık gibi daha ziyade birey ve toplumla ilgili hususlar üzerine yoğunlaşır. Üçüncü ve dördüncü bölüm ise, ruhun iç dünyasına tahsis edilmiştir. Bu son iki bölüm, öncelikle bireylerin kendi iç dünyasında bulunan ve üstesinden gelmek zorunda oldukları kötülüklerle, yine bireylerin ulaşmak zorunda oldukları erdemleri konu edinir.

Uyuşturucu Kullanımının Önlenmesinde İmam Gazalî Tarafından İleri Sürülen Değişime Doğru Altı Adım

İmam Gazalî, bir kişinin, değişim ve gelişim sürecinde izleyebileceği altı basamaktan bahseder. Bunlar: *muşarata*, *murakabe*, *muhasebe*, *muakabe*, *mücahede* ve *muatebe*'dir. Bu makale, uyuşturucu kullanımının önlenmesinde sayılan söz konusu altı adımın nasıl kullanılabileceğini, kâr ve kazanç elde etmek için tesis edilen herhangi bir iş ortaklığı ile kıyas etmek suretiyle ortaya koyacaktır.

İmam Gazalî'nin değişime doğru altı adımı
Kaynak: Uzma Mazhar (2002)

1. Muşarata (Kişinin kendi kendisini incelemesi ve taahhütte bulunması)

İmam Gazalî'ye göre, değişim yolunda ilk ve en önemli koşul muşarata'dır (kişinin kendi kendisini incelemesi ve taahhütte bulunması). Gazalî'ye göre, kişinin kendisini incelemesi ve taahhütte bulunması, nefsiyle savaşmak isteyen hakikat arayıcısı için ilk koşuldur. Bireyin kendisini koşullandırması veya taahhütte bulunması, "Ben bugün Allah'ın hiçbir yasasını çiğnemeyeceğim" demek suretiyle Allah'ın emirlerine karşı gelmeyeceği yönünde kararlılık göstermesidir. Uyuşturucu kullanımının engellenmesi konusuna gelince, birey uyuşturucu kullanımına götüreceği hiçbir şeyi yapmama azmini gösterebilir. Bu birinci merhalede, başarıya gayretindeki kişi, bir kimlik edinmeli ve kendi düşüncelerine, duygularına ve eylemlerine belli başlı standartlar, koşullar, sınırlamalar koymalı, süre ve ilkeler belirlemelidir. Uyuşturucu kullanımını engellemek için, kişi uyuşturucu kullanımına iştirak etmemek adına sınırlamalar ve rehber ilkeler oluşturmalıdır.

2. Murakabe (Kötülükten korunma)

Muşarata aşamasından sonra değişim ve gelişim sürecinde kişinin kat etmesi gereken ikinci aşama murakabe aşamasıdır. Önemli olan şudur. Taahhütte bulunma (muşarata) süresi boyunca, kendi nefesine karşı mücadeleye eden mücahit, sürekli olarak kendi eylemleri üzerine yoğunlaşmalıdır. Eğer herhangi bir anda ilâhî emirleri ihlale yönelik bir düşünce ortaya çıkarsa, kişi kendi kendisine Allah'ın emirlerine karşı gelmemesi gerektiğini telkin edecektir. Böylelikle, uyuşturucu kullanımına götürecekt herhangi bir düşünceyi eyleme dönüştürme anında, kişi kendisini çabucak bu tür şeytanî düşüncelere karşı koruyabilecektir.

3. Muhasebe (Özeleştiri veya kendi kendini sorguya çekme)

Muhasebe, kişinin kendi kendini kontrol etmesi ve kendi eylemlerini dikkate almasıdır. Muhasebe, inanan bir kişinin, her gün hatta her saatte, yaptığı ve söylediği her şeyi, iyi/kötü, doğru/yanlış olup olmadığı noktasında gözden geçirmesidir. O, ayrıca yaptığı iyi işlerden dolayı Allah'a şükreder, işlediği kötülüklerden dolayı ise günahlarının silinmesi için Allah'tan affını ister ve tövbe/pişmanlık yolu ile günah ve hatalarını düzeltir. Muhasebe, inanan kişinin Allah'a olan sadakatini ortaya koyma noktasında oldukça önemli ve ciddi bir süreçtir. Bu aşamanın uyuşturucu kullanımının engellenmesi konusu ile ilişkisine gelince, kişi kendisini uyuşturucu kullanımına götürecekt şeyleri yapmama noktasında sürekli kendisini kontrol edecektir.

Bir Müslüman özeleştiriden kendisini vareste tutamaz. Öte yandan, Müslüman kötü geçmişini gözden geçirmeye çalışır. Özeleştiri, kişiye ruhî selamet ve sükûnet kapısını açar. Özeleştiri ayrıca, kişinin huşu içerisinde Allah'tan ve azabından korkmasını sağlar. Kişinin kalbinde hem huzur hem de korkunun oluşmasına neden olan özeleştiri, sürekli olarak kişiye, hissettikleri ağır sorumlulukla iki büklüm bir halde yaşayanların kaygılarını aşılır.

Kişi, her günün akşamında gün boyu neler yaptığının hesabını sorar, sabah olduğunda da o güne, hiçbir kötülük yapmama kararlığı içerisinde

başlar. (Diğer bir ifade ile, kişi hayatının her bir anını özeleştirir ile, yaptıkları ve söylediklerinin sürekli farkındalığı içerisinde geçirir.) Kişi kendisine sürekli uyuşturucu kullanmaktan imtina etmesi gerektiğini hatırlatacaktır.

4. Muakabe (Cezalandırmak, kontrol etmek)

Muakabe cezalandırmak ve denetlemektir. Kişi, yanlış bir şey yaptığında veya söz verdiği bir şeyi muhafaza edemediğinde, daima kendisini cezalandırmak zorunda kalacaktır. Dolayısıyla kişi uyuşturucu kullanımına sebebiyet verecek herhangi bir şey yaptığında, kendisini cezalandıracaktır.

5. Mücadele (En iyiye ulaşma konusunda gayret)

Bu aşamada kişi, kendi süflî beni ve temayülleri ile savaşıyor. Mücadele, kişinin kendi nefsinin üstesinden gelmesini sağlayan sürekli ve ısrarlı bir mücadele sürecidir. Kişi daima uyuşturucu kullanma arzusuna karşı mücadele edecektir.

6. Muatebe (Kınama ve cezalandırma)

Kişi kendi taahhütlerini usulüne uygun olarak yerine getirmediğinde, kendisini kınamalı ve kendisine birtakım müeyyideler uygulamalıdır.

İmam Gazalî, İhyau Ulumid-Din adlı eserinde bu altı aşamayı ticarî bir iş ortaklığı ile mukayese etmek suretiyle izah eder. Gazalî, herhangi bir iş teşebbüsünün kâr amaçlı ve bu ortaklıktan bir kazanç sağlamak için tesis edileceğini söyler. Böylesi bir ortaklıkta kişiler birtakım genel ilkeler belirler ve işi yönetip yönlendirme noktasında bir anlaşma yaparlar; ayrıca ortaklığı akdeden taraflarca neler yapılacağı ve ortaklıktan neler beklendiği hususlarında birtakım kural ve koşullar tesis edilir.

Bir sonraki aşamada ortaklığı tesis eden tarafların, akdettiği sözleşme gereklerinin yerine getirmesi ve sözleşmenin onurunu koruması gerekir. Ayrıca sözleşmenin başarısı için uygulama safhası dikkatli bir şekilde izlenir. Kişinin, bütün düşüncelerini, eylemlerini, kararlarını ve seçimlerini sürekli değerlendirmeye tabi tutması gerekir. Genellikle bir işte söz-

leşmenin gerekleri yerine getirilmediğinde, birtakım sonuçlar meydana gelir. Tıpkı bunun gibi, kişi kendi iç dünyasında akdettiği sözleşmenin gereklerini yerine getirmediğinde, söz konusu başarısızlıktan dolayı kendisine birtakım müeyyideler uygulamalıdır.

Sonuç olarak, hatalar olduğunda, kişi hataları düzeltmeli, birtakım tadillere gitmeli ve işe dönmeli ki o iş kârlı bir hale gelsin. Aynı şekilde kişi, yaptığı hataların farkına varır varmaz, onları düzeltmeli ve birtakım değişiklikler yapmalıdır.

İmam Gazalî, kişinin her sabah kendisine birkaç dakika zaman ayırması ve gün boyu neler yapacağı konusunda kendisiyle bir sözleşme akdetmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu durumda kişi daha farkında bir hayat yaşayacak ve yaşam kalitesini geliştirebilecektir.

Sonuç

Din, tedavide önemli bir rol oynamaktadır. İhyau Ulumi'd-Din adlı eserinde İmam Gazalî, bir kişinin değişim ve gelişim sürecinde şu aşğıdaki 6 basamağı izleyebileceğini ifade etmiştir. Bunlar, muşarata (akit), murakabe (gözetim), muhasebe (değerlendirme), muakabe (netice), mücahede (çaba) ve muatebe (geri dönüş)'dir. Bu makale, Malezya'nın karşı karşıya kaldığı en önemli problemlerden olan uyuşturucu kullanımının önlenmesinde bu altı adımın nasıl katkı sağlayabileceğini incelemektedir. Makale ayrıca, uyuşturucu kullanımının önlenmesinde bu altı adımın nasıl kullanılabileceğini, kar etmek için tesis edilen her hangi bir iş ortaklığı ile kıyas etmek suretiyle ortaya koymaktadır.

